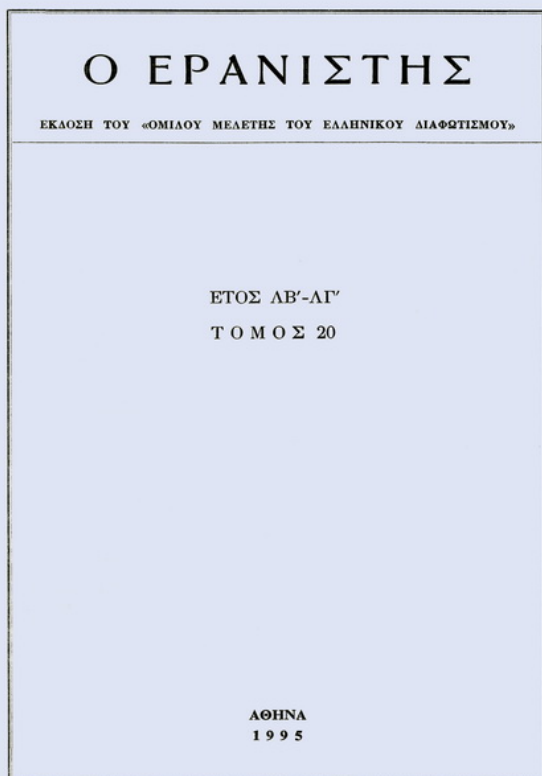

The Gleaner

Vol 20 (1995)

Συντακτικά του Ευγένιου Γιαννούλη

Κ. Γ. Πιτσάκης

doi: [10.12681/er.247](https://doi.org/10.12681/er.247)

To cite this article:

Πιτσάκης Κ. Γ. (1995). Συντακτικά του Ευγένιου Γιαννούλη. *The Gleaner*, 20, 246–248.
<https://doi.org/10.12681/er.247>

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ

ΣΕ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ Ο Κ. Μητσάκης¹ αναφέρεται στο ύμνογραφικό έργο του Ευγενίου Γιαννούλη, και ειδικότερα στους άσματικούς κανόνες που συνέθεσε για την ακολουθία του αγίου Διονυσίου του έν 'Ολύμπω.²

Καίτοι ό σ. δέχεται, όρθά, ότι ό Γιαννούλης αποδεικνύει, και στο ύμνο-γραφικό του έργο, «ένα άσυνήθιστα ύψηλό επίπεδο γλωσσικής παιδείας για την ήπειρωτική 'Ελλάδα του ιζ' αιώνα» (σ. 11), παραθέτει ένα τροπάριο για να δείξη τί «συμβαίνει στο λόγο του, όταν χάσει τον έλεγχο στην ακολουθία των ήρων μέσα σε μία πρόταση» (σ. 15). Είναι το δεύτερο τροπάριο της α' ώδης του πρώτου κανόνος του αγίου, σε ήχο δ':³

*Ἐνέκρωσας χάριτι τὰ ἐκ παιδός σου σκιότηματα
σαρκός, Διονύσιε, τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ,
ὡς ἐφαίνετο τοῖς σοῖς φίλοις γονεῦσιν,
ὑπνοῦντι μνηρῶν σοι τήν θείαν ἔκλαμψιν.*

«Η γενική που υπάρχει στο δεύτερο κώλο του δεύτερου στίχου: "του

1. «Άσματικοί κανόνες του Ευγενίου του Αἰτωλοῦ», Σύνταξις: *Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός καὶ ἡ ἐποχή του*, Ἀθήνα 1986, 137-145 = Κ. Μητσάκης, *Σημεῖα ἀναφορᾶς: μελέτες νεοελληνικῆς φιλολογίας*, Ἀθήνα 1987, 9-19 (οἱ παραπομπές ἐφεξῆς γίνονται στην δεύτερη δημοσίευση).

2. Ὁ σ. χρησιμοποιεῖ ἀποκλειστικά την νεώτερη ἀνάτυπωση τῆς ἀκολουθίας, βάζει τῆς ἐκδ. Κωνσταντινουπόλεως 1901, ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβα [Τζωρτζάτο], Κατερίνη 1973 (βλ. Μητσάκης, σ. 18 σημ. 1). Στην ἐκδ. ἔχουν προστεθῇ 24 οἰκοὶ στὸν ὅσιο ἀπὸ τὸν μοναχὸ Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη καὶ ὁ «ἐκτεήριος κανὼν» ποὺ εἶχε συντάξει γιὰ τὸν ὅσιο ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης (βλ. τώρα στὴν κριτικὴ ἐκδ. τῶν Ἀπάντων του ἀπὸ τὸν Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο, Ε', Ἀθήνα 1988, 45-48 καὶ τὸ ὑπόμνημα στὴν σ. 371). — Γιὰ τὶς παλαιότερες ἐκδόσεις τῆς ἀκολουθίας βλ. L. Petit, *Bibliographie des Acolouthies grecques* (= Subsidia Hagiographica 16), Βρυξέλλες 1926, 71-72: 1) Γλυκὺς, Βενετία 1728 (Λαδάς-Χατζηδημός, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία: Συμβολὴ στὸ 18ο αἶώνα*, ἀρ. 14· Παπαδόπουλος ἀρ. 115) 2) Δ. Θεοδοσίου, Βενετία 1756 (Legrand 18e s. ἀρ. 477· Παπαδόπουλος ἀρ. 116) 3) Zatta, Βενετία 1757 (Legrand ἀρ. 498· Παπαδόπουλος ἀρ. 117) 4) Γλυκὺς, Βενετία 1781 (Legrand ἀρ. 1030· Παπαδόπουλος ἀρ. 118) 5) Πατριαρχικὸ τυπογραφεῖο, Κωνσταντινούπολη 1816 (Γκίνης-Μέζας ἀρ. 886) 6) Πατριαρχικὸ τυπογραφεῖο, Κωνσταντινούπολη 1901.

3. Σελ. 28 τῆς τελευταίας ἐκδόσεως (1983· βλ. Μητσάκης, σ. 19 σημ. 22)· σ. 14 τῆς editio princeps (1728).

ζωηφόρου σταυροῦ” μένει χωρίς ανταπόδοση καί, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ μιὰ περίπτωση ἐτεροπροσωπίας, στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ περίμενε κανεὶς μιὰ μετοχή σὲ πτώση γενικῇ (γενικὴ ἀπόλυτο, πρβ. “τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ ... μηνύοντός σοι”). ὥστόσο μετὰ τὴν παρεμβολὴ στὸν τρίτο στίχο μιᾶς δευτερεύουσας πρότασης ὁ λόγος ἐξαρθρώνεται· ἔτσι στὸν τέταρτο στίχο ξεφυτρώνει ἀπροσδόκητα μιὰ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος (“μηνύων”) καὶ τὸ σημεῖο γίνεται δυσνόητο. Εὐτυχῶς ποὺ τὸ ἀντίστοιχο χωρίο στὸ συναξαρίο τοῦ ἁγίου διατηρεῖ τὴ δική του σαφήνεια: *Μετὰ ταῦτα εἶδον οἱ γονεῖς αὐτοῦ καθ’ ὕπνον Σταυρόν χρυσοῦν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ διέκριναν ἐν ἑαυτοῖς πῶς μέλλει νὰ χορηγήσῃ ἕως τὸ ὕστερον*» (σ. 15).⁴

Πράγματι τὴν καὶ τόσο ἐμφανῆς ἀσυνταξία θὰ ἦταν ἀξιοπαρατήρητη, γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἐπίπεδο τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη. Στὴν πραγματικότητά ὅμως ἡ ἀσυνταξία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει. Πρόκειται ἀπλῶς γιὰ δεῖγμα, τολμηρῆς βέβαια ἀλλὰ ὅχι ἀσυνήθους στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία, χρήσεως, ἢ καὶ καταχρήσεως, τοῦ «ὑπερβατοῦ» —ἄψογης ὅμως συντακτικῆς. Ἡ φράση τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ δὲν «μένει χωρίς ανταπόδοση»· ἀναφέρεται στὸ χάριτι τοῦ πρώτου στίχου. Συγχρόνως ὅμως ἔνα λάθος στὴν παράδοση τοῦ τρίτου στίχου μετέβαλε προφανῶς ἓνα ἀναφορικὸ ὄς, ποὺ κανονικὰ εἰσάγει μιὰ δευτερεύουσα ἀναφορικὴ πρόταση (ἀπὸ τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ), στὸ ὁμότηχό του ὡς, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ὁμαλὴ σύνταξη, ποὺ ἦταν ὅς ἐφαίνετο... *μηνύων*, νὰ καταστῇ ἀφανὴς καὶ νὰ δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅφ’ ἐνὸς τῆς παρεμβολῆς στὸν τρίτο μόνον στίχο μιᾶς δευτερεύουσας πρότασης ὡς ἐφαίνετο..., καὶ ὅφ’ ἑτέρου τῆς παρουσίας στὸν τέταρτο στίχο μιᾶς μετοχῆς *μηνύων* σὲ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτο ποὺ «ξεφυτρώνει ἀπροσδόκητα». Ἡ συντακτικὴ σειρὰ τοῦ κειμένου εἶναι ἐπομένως: Ἐνέκρωσας, Διονύσιε, ἐκ παιδὸς τὰ σκιρτήματά σου [τῆς] σαρκὸς (ἢ: τὰ σκιρτήματά [τῆς] σαρκὸς σου), χάριτι τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ, ὅς ἐφαίνετο τοῖς σοῖς φίλοις γονεῦσι μηνύων σοι ὑπνοῦντι τὴν θείαν ἐκλαμπν. Καὶ τὸ κείμενο:

Ἐνέκρωσας χάριτι τὰ ἐκ παιδὸς σου σκιρτήματα
σαρκός, Διονύσιε, τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ,
ὅς ἐφαίνετο τοῖς σοῖς φίλοις γονεῦσιν
ὑπνοῦντι μηνύων σοι τὴν θείαν ἐκλαμπν.

4. Παρεμβλίνω ἐλαφρὰ στὴν ὀρθογραφία καὶ στὴν στίξη τοῦ κειμένου τοῦ σ., τὸ ὁποῖο φαίνεται ὅτι ἔχει ταλαιπωρηθῇ κάπως τυπογραφικὰ. Στὸ παράθεμα τοῦ τροπαρίου διορθῶνω ἡπνοῦντι ἀντὶ ὑπνοῦντι. Παντοῦ στὸ δημοσίευμα γράφεται *κόλο(ν)* ἀντὶ *κῶλο(ν)*.

5. Ἡ γραφὴ ὡς ἐφαίνετο... φαίνεται ὅτι ἀπαντᾷ πάντως σὲ ὁλόκληρῃ τὴν ἔντυπη παράδοση τῆς ἀκολουθίας, ἀπὸ τὴν editio princeps ὡς τὴν τελευταία ἐκδοσὴ τοῦ 1973 (βλ. ἀνωτέρω σημ. 3). Χρησιμοποιῶ δειγματοληπτικὰ καὶ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1757 (σ. 14).

Ἐξ ἄλλου στὸ παρατιθέμενο στὸ ἴδιο δημοσίευμα (σ. 16) θεοτοκίον τῆς ζ' ὥδῃς τοῦ ἴδιου κανόνος, ἡ γραφή:

ταῖς ἱεσίσαις τοῦτον, Κόρη, ἀπάλλαξον

ποῦ μεταφέρεται ἀπὸ τὴν τελευταία ἔκδοσιν⁶ θὰ πρέπει νὰ διορθωθεῖ:

σαῖς ἱεσίσαις τοῦτον, Κόρη, ἀπάλλαξον

σύμφωνα, ἄλλωστε, μὲ τὴν editio princeps καὶ τὶς ἄλλες παλαιότερες ἐκδόσεις.⁷

Κ. Γ. ΠΙΤΣΑΚΗΣ

Η ΔΥΣΜΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ἈΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΩΡΟΘΕΟ ΠΡΩΪΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ἀρχικά στὴ σχολὴ τῆς Χίου καὶ ἀργότερα ἡ ἀνάληψή τῆς διεύθυνσής της ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Πάριο τὸ 1786 καθὼς καὶ ἡ παραμονή του ἐκεῖ μέχρι τὸ 1811 ἀποτελέσσε μιὰ νέα περίοδο στὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ ιδρύματος. Δὲν ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ μιὰ τυχαία μετοίκηση τοῦ Πάριου ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴ Χίο, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ μιὰ προσχεδιασμένη κίνηση, δεδομένου ὅτι στὴ Χίο βρισκόταν ἀπὸ καιρὸ ἓνας σημαντικὸς ἐκκλησιαστικὸς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς, ὁ Μακάριος Νοταρὰς, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Πάριος συνδεόταν στενότερα ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐριδίας τῶν Κολλυβάδων. Εἶναι πολὺ πιθανὸ λοιπὸν ὅτι ὁ Νοταρὰς συνέστησε στοὺς πλούσιους ἐμπόρους τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονταν ἐνεργὰ γιὰ τὴν ὀργάνωση ἐνὸς σχολείου περιωπῆς στὸν τόπο τους, τὸν Πάριο ὡς τὸ καταλληλότερο πρόσωπο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.¹ Τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ σχολὴ τῆς Χίου ἀναδιοργανώθηκε μὲ τὴν ἀπόκτηση νέων κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων (ἀπὸ τὸ 1792) καθὼς καὶ νέου διδακτικοῦ προσωπικοῦ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσελκύσει πολλοὺς μαθητὲς ἀπὸ ἄλλα μέρη.² Τὰ γεγονότα αὐτὰ συνέβαλαν ὥστε ὁ Κοραῆς νὰ ἐπαινέσει τὸ ἐπίπεδο τῆς σχολῆς μερικὰ χρόνια ἀργότερα.³ Βέβαια ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία τῆς

6. Σελ. 35 τῆς ἐκδ. 1973 (βλ. Μητσάκης, σ. 19 σημ. 25).

7. Editio princeps, σ. 21· ἐκδ. 1757, σ. 20.

1. Αὐτὸ ὑποστηρίζει πειστικά ὁ Λ. Βρανούσης, «Ἀγνωστα πατριωτικὰ φυλλάδια καὶ ἀνέκδοτα κείμενα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κοραῆ. Ἡ φιλογαλλικὴ καὶ ἡ ἀντιγαλλικὴ προπαγάνδα», *Ἑπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου* 15/16 (1965/66) 1-329, στίς σ. 264-267.

2. Βλ. σχετικὰ Κ. Χατζόπουλου, *Ἑλληνικὰ σχολεῖα στὴν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 136-140.

3. *Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce, Lu à la So-*